

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

**Yeni Yönelimlerin Eşiğinde Verimlilik: Toplumsal,
Ekonomik ve Çevresel Sorumluluğa Sahip Bir
Dünya Yaratmak**

16. Dünya Verimlilik Kongresi

**Durmuş Yılmaz
Başkan**

3 Kasım 2010

Antalya

Saygıdeğer Katılımcılar, Değerli Konuklar,

Bugün, 16. Dünya Verimlilik Kongresi'nde, sürdürülebilir verimlilik artışlarının yeni yaklaşımlarla nasıl sağlanabileceğini ve ekonomik krizleri aşmak konusunda verimliliğin ne tür bir rol oynayabileceğini tartışmak üzere toplanmış bulunmaktayız. Bu saygın kongrenin organizasyonunda emeği geçen başta Milli Prodüktivite Merkezi olmak üzere, Avrupa Ulusal Verimlilik Merkezleri Birliği ve Dünya Verimlilik Bilimi Konfederasyonunun saygıdeğer yönetici ve çalışanlarını kutluyor ve aranızda bulunmaktan mutluluk duyduğumu belirtmek istiyorum.

Konuşmamda ilk olarak verimlilik kavramına ve verimliliğin ekonomik büyüme açısından önemine dikkat çektikten sonra, sürdürülebilir ve yüksek oranlı büyümenin temini kapsamında verimlilik ile fiyat istikrarı arasındaki etkileşimin önemine değineceğim.

Değerli Konuklar,

Verimlilik, diğer bir ifadeyle üretkenlik, ekonomik büyüme, kalkınma, kalıcı refah artışı, rekabet gücü, işsizliğin ve yoksulluğun azaltılması gibi ekonomik ve sosyal alanlarda başarının anahtarıdır.

Genel olarak, verimlilik kavramı iki farklı durumu tanımlamak için kullanılmaktadır. "Statik Verimlilik" olarak adlandırabileceğimiz birinci durumda verimlilik bir ekonomide bulunan insangücü, sermaye ve doğal kaynaklar gibi unsurları kullanarak mümkün olabildiğince yüksek miktarda üretim yapılabilme yeteneğini ifade etmektedir. Bu anlamda, mevcut beşeri ve fiziki kaynaklarıyla en fazla üretim yapabilen ekonomiler yüksek verimliliğe sahip ekonomiler olmaktadır. "Dinamik Verimlilik" olarak adlandırılan ikinci kavram ise ekonomik ve sosyal yapılarda ve davranış biçimlerinde değişim ve dönüşüm sağlayarak daha nitelikli üretim yapmayı temsil etmektedir. Teknolojik yenilenme, yeni ürün ve üretim yöntemi geliştirme, Ar-Ge, icat, patent gibi kavramlar bu verimlilik biçiminin amaç, süreç veya sonuçlarına ait kavramlardır. Kuşku yok ki, büyüme ve kalkınma süreçlerinde her iki verimlilik ölçütü de büyük önem arz etmekte, alternatif kavramlar olmaktan ziyade birbirlerini tamamlayıcı rol oynamaktadırlar.

Ülkelerin uzun dönemde sergiledikleri büyüme ve kalkınma deneyimlerini dikkate aldığımızda verimliliğin kendiliğinden ortaya çıkan bir sonuç olmayıp, kamu ve özel kesimdeki aktörlerin politika geliştirme, kaynak tahsisi ve uygulama gibi “bilinçli eylemlerinin” neticesinde şekillenen bir “süreç” olduğunu görmekteyiz. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin benzer coğrafyada ve aynı zaman diliminde bir arada bulunabilmeleri; önceleri yüksek refah düzeyine sahip ülkelerin izleyen dönemlerde bu konumlarını kaybedebilmeleri; önceleri yoksul olan bazı ülkelerin bir süre sonra gelişmiş ülkeler seviyesine çıkabilmeleri, verimliliğin ülkeler açısından önemini ortaya koymaktadır. Nitekim, çok sayıda ülke “büyüyememe veya kalkınamama kısır döngüsü” içinde kalmaya devam ederken, son yüzyılda Japonya, Güney Kore ve Tayvan gibi bazı ülkelerin kişi başına düşen gelirlerinde yüksek oranlı artışlar kaydederek, gelişmiş ülkeler ile aralarındaki gelir ve refah uçurumunu büyük ölçüde ortadan kaldırmaları bu tespiti doğrulayan örneklerdir.

Bu noktada, yüksek büyüme oranlarına ulaşılması kadar, büyümenin sürdürülebilir nitelikte olmasının da büyük önem taşıdığını vurgulamak isterim. İktisatçılar sürdürülebilir büyümeyi; “bugünkü nesillerin ihtiyacını karşılamakla beraber, sonraki nesillerin ihtiyaçlarını karşılama imkânını ortadan kaldırmayan büyüme” olarak tanımlamaktadır. Böyle bir büyümenin hem çevreye duyarlı, hem de sosyo-ekonomik dengeleri gözetilen bir niteliğe sahip olması gerektiği açıktır. Konuşmamın sonunda bu konuyu detaylı olarak ele alacağım.

Değerli Konuklar,

Ülkeler hızlı büyüme oranlarını ve bunun sonucu olan yüksek refahı nasıl yakalayabilirler? İktisatçılar, bu soruyu cevaplandırmak için “Büyüme Muhasebesi” adı verilen bir yöntem geliştirmişlerdir. Bu yöntem çerçevesinde, büyümenin üç ana kaynağının olduğu görülür. Bunlar; (1) Toplam Faktör Verimliliği, (2) Sermaye birikimi, ve (3) İstihdamdır. Farklı ülkeler üzerine yapılan çalışmalar, sağlıklı bir büyüme yapısı için ülkelerin bu üç unsurun tümünden de etkin bir biçimde yararlanmaları gerektiğini göstermektedir. Nitekim ekonomik yapılarını dönüştürmeyi başaran Japonya ve G. Kore

gibi ülkelerde verimlilik artışının büyümeye katkısının yüzde 30'lar seviyesinde olduğu hesaplanmaktadır.

Büyüme Muhasebesi yöntemini kullanarak bankamız bünyesinde yapılan bir çalışmaya göre, Türkiye ekonomisinin 2000'li yıllara kadar zayıf bir büyüme performansı sergilemesinde, toplam faktör verimliliğindeki artışın oldukça düşük olması önemli bir rol oynamıştır. Çalışmanın bulgularına göre, bu dönemde toplam faktör verimliliğinin büyüme oranına katkısı yüzde 8 dolayında kalırken, büyüme yüzde 75 gibi büyük bir ağırlıkla sermaye birikiminden, diğer bir ifadeyle yatırımdan kaynaklanmıştır. Toplam faktör verimliliği gibi, istihdam artışının da büyümeye katkısı oldukça sınırlı bir düzeyde gerçekleşmiştir. Bu rakamlar, söz konusu dönemde Türkiye ekonomisinde büyümenin kaynaklarının sağlıklı bir yapı arz etmediğini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, Türkiye ekonomisi mevcut beşeri ve fiziki kaynaklarının tümünü verimli kullanmak yerine, bu kaynakları artırma yoluyla büyümeye çalışmıştır. Tasarruf eğiliminin ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının düşük olduğu bir ülkede sermaye birikimi yoluyla kalkınmaya teşebbüs edilmesi, 2000'li yılların başlarına kadar süregelen görece zayıf büyüme performansının nedenlerine ışık tutmaktadır. Bu tespit başka ülkeler üzerine yapılan çalışmaların bulgularıyla da örtüşmektedir. Nitekim, günümüze kadar yapılan çok sayıda akademik çalışmadan ve muhtelif ülke deneyimlerinden çıkan temel ders, sermaye birikimi ve işgücündeki niceliksel ve niteliksel artışların büyümenin ayrılmaz bir parçası olduğu, ancak uzun vadede sürdürülebilir büyümeyi sağlayacak temel unsurun verimlilik artışları olduğu şeklindedir.

Saygıdeğer Katılımcılar,

Konuşmamın bu bölümünde Türkiye ekonomisinin son 10 yıllık dönemde yaşamış olduğu değişimi ve bu değişimin sonuçlarından bazılarını ele almak istiyorum.

1990'lı yıllardaki düşük ve istikrarsız büyüme dönemini takiben Türkiye ekonomisi 2001 yılında derin bir ekonomik krize maruz kalmıştır. 2001 yılında başlayan kapsamlı reform sürecinin temel amacı; üretim, yatırım, istihdam ve verimlilik artışlarına zemin oluşturacak güçlü bir makroekonomik çerçevenin oluşturulmasıdır. Fiyat istikrarının

tesisi, bankacılık sektörünün sağlamaştırılması ve iş yapma ortamının iyileştirilmesi bu çerçevenin önemli unsurlarıdır. Bu bağlamda:

- Enflasyon hedeflemesi uygulanmaya başlanmış,
- Serbest kur rejimine geçilmiş,
- Merkez Bankası bağımsızlığı yolunda önemli adımlar atılmış,
- Kamu harcamalarında şeffaflık ve disiplin sağlanmış,
- Kamunun düzenleyici ve denetleyici işlevi iyileştirilmiş,
- Bankacılık sektörü ve sosyal güvenlik reformları hayata geçirilmiş,
- Kapsamlı bir özelleştirme programı uygulanmış,
- Firma kurulmasının ve yabancı sermaye yatırımlarının önündeki engeller azaltılmış ve
- Ulaştırma, haberleşme ve enerji gibi sektörler serbestleştirilmiştir.

2004 yılında AB'ye tam üyelik müzakerelerinin başlaması ve buna paralel olarak yapılan hukuki ve kurumsal düzenlemeler de reform sürecine destek sağlamıştır.

Türkiye ekonomisi reform çabalarına oldukça kısa bir sürede güçlü bir tepki vermiştir. Bir yandan enflasyon, faizlerin genel düzeyi, kamu mali dengesi gibi nominal göstergelerde olumlu gelişmeler kaydedilirken, diğer yandan büyüme, verimlilik artışı, üretimin sektörel bileşimi ve rekabet gücü gibi reel göstergelerde de kapsamlı iyileşmeler yaşanmıştır. Türkiye ekonomisi küresel ekonomiye daha güçlü bir şekilde eklemlenmiş, uluslararası uzmanlaşma yapısında önemli bir değişim yaşanmış, taşıt araçları, makine imalat ve beyaz eşya gibi orta-üst teknoloji grubundaki birçok sektörde Türkiye önemli bir üretim üssü haline gelmiştir. Sonuçta, hem nominal hem de reel göstergeler açısından Türkiye gelişmiş ekonomilere hızlı bir yakınsama göstermiştir.

Reform süreci Türkiye'ye ilişkin refah göstergelerinde çarpıcı sonuçlar ortaya koymuştur. 2002-2008 döneminde kişi başına gelir sabit fiyatlarla yıllık ortalama yüzde 4,6 oranında büyümüştür. Bu dönemde Türk lirasının yabancı paralar karşısında değer kazanması büyüme ve refah göstergelerine daha büyük boyutlu iyileşmeler olarak yansımıştır.

Nitekim, ABD doları bazında 2001 yılında 196 milyar olan milli gelir, 2008 yılında 731,1 milyar dolara; 3000 dolar olan kişi başına milli gelir de 10300 dolara çıkmıştır. Bu dönemde Türkiye dünyadaki 17. büyük ekonomi konumuna gelmiş, Polonya ve Güney Afrika gibi birçok yükselen piyasa ekonomisinin önünde yer almıştır. Satınalma Gücü Paritesine göre kişi başına gelir 2001 yılında 27 Avrupa Birliği ülkesine ait ortalamanın yüzde 37'si düzeyinde bulunurken, yedi yıl içinde yüzde 46'sına yükselmiştir. Bununla birlikte önümüzde halen katedilecek önemli bir mesafe bulunduğunu belirtmek istiyorum. Nitekim İspanya, ve Yunanistan gibi ülkelere baktığımızda, bunların AB'ye tam üye olduklarında az önce bahsettiğim oranın yüzde 70 civarında olduğunu görmekteyiz. Portekiz, Macaristan, Polonya ve Slovakya gibi ülkelerde ise bu oran yüzde 55 civarında gerçekleşmişti.

Reform sürecinin en önemli etkisinin, Türkiye ekonomisinin potansiyel büyüme oranındaki artışta ve büyümenin kaynaklarında olduğunu düşünüyorum. Biraz önce değindiğim bankamız bünyesinde yapılan çalışmanın bulgularına göre, 1987-2001 dönemine kıyasla, 2002 sonrasında potansiyel büyüme oranı yüzde 3,5'ten yüzde 5,3'e çıkmış, bu iyileşmede en önemli rol verimlilik alanında sağlanan gelişmelere ait olmuştur. Nitekim çalışmaya göre, 2001 öncesinde ekonomideki toplam faktör verimliliği yıllık artışı binde 2 gibi sınırlı bir düzeyde gerçekleşirken, izleyen dönemde bu rakam yüzde 2,2'ye yükselmiş ve büyüme oranının yüzde 30'luk bölümünü oluşturmuştur. Aynı şekilde, 2001 öncesinde yıllık yüzde 2 olarak ölçülen işgücü verimliliği artışı, izleyen dönemde yüzde 5,5'e yükselmiştir.

Değerli Konuklar,

Türkiye ekonomisinin 2008 yılında başlayan ve etkileri devam etmekte olan küresel krize verdiği tepkinin de 2000'li yıllarda uygulamaya koyulan yapısal dönüşüm politikalarının kazanımlarını teyit ettiğini düşünüyorum. Nitekim, küresel krizle birlikte, bir çok ülkede olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de önemli bir daralma yaşanmıştır. Ancak 2010 yılında Türkiye, krizin etkilerini hızla üzerinden atan ülkelere biri olmuştur. Bildiğiniz gibi, 2010 yılının ilk 6 aylık döneminde milli gelir kriz öncesindeki düzeyine ulaşmıştır. 2010 yılının bütünü dikkate alındığında, uluslararası kuruluşlar ve çeşitli piyasa aktörlerinin Türkiye ekonomisinin büyüme oranına yönelik beklentileri ağırlıkla yüzde 6,7

dolayında bulunmakta, kimi durumda ise bu rakam yüzde 8'e kadar çıkabilmektedir. Bu rakamlar açık bir şekilde, yapısal reform politikaları sonrasında Türkiye ekonomisinin dışsal şoklara karşı daha dayanıklı bir hale geldiğini, ekonomik yapının daha esnek ve değişime uyum yeteneği daha güçlü bir nitelik kazandığını göstermektedir.

Daha esnek ve değişime uyum yeteneği güçlü ekonomik yapının önümüzdeki dönemde Türkiye'nin verimlilik tabanlı bir gelişim göstermesi ve sürdürülebilir büyüme patikasına ulaşması açısından önem taşıdığını düşünüyorum. Bu düşünce elbette ki, Türkiye ekonomisinin yapısal sorunlarının bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Aksine, kayıt dışılıktan insan gücünün donanımının artırılmasına, iş gücü piyasasının geliştirilmesinden firmaların yenilik faaliyetinin güçlendirilmesine kadar uzanan geniş bir yelpazede Türkiye ekonomisinde yapısal reform ihtiyacı devam etmektedir. Bu itibarla, verimlilik artışının dinamik kılınması için yapısal reformlar yoluyla ekonomik yapıların ve buna bağlı olarak ekonomik birimlerin davranış biçimlerinin değişmesi büyük önem arz etmektedir. Bununla birlikte, bu değişimin bir kerelik veya sadece bir döneme özgü kalmayarak, küresel ve yurt içi koşullara bağlı olarak süreklilik arz etmesi gerekmektedir.

Saygıdeğer Dinleyenler,

Konuşmamın bu bölümünde kısaca fiyat istikrarı ile verimlilik arasındaki ilişkiye değinmek istiyorum.

Bildiğiniz gibi fiyat istikrarı ile verimlilik arasında tek yönlü bir ilişki söz konusu değildir. Bundan ziyade, fiyat istikrarının verimlilik artışını beslediği, verimlilik artışının ise fiyat istikrarının teminine önemli katkı sağladığı çift yönlü bir ilişkiden veya daha uygun bir deyimle bir "etkileşimden" bahsetmek daha doğru olacaktır.

Fiyat istikrarı, iktisadi ve sosyal göstergeleri farklı kanallardan olumlu etkilemektedir. İktisadi açıdan ele alındığında, fiyat istikrarının sağlanması, belirsizliğin azalması ile fiyat mekanizmasının daha etkin çalışması anlamına gelmekte ve büyüme oranının yükselmesine neden olmaktadır. Öncelikle, istikrarsızlık bir belirsizlik faktörü olduğundan, risk priminin artmasına yol açmakta; artan risk primi ise firmaların iç ve dış finansman maliyetlerini artırarak yatırımı ve üretimi olumsuz etkilemektedir. Bu itibarla, enflasyon firmaların yatırım ve diğer faaliyetleri üzerinde bir vergi olarak düşünülebilir.

Fiyat istikrarının sağlanamadığı durumlarda firmaların sermaye yapıları zayıflamakta, artan risk primiyle birlikte firmaların mali sisteme erişimleri daha da güçleşmektedir. Bu durumda, firmaların büyüme potansiyeli sınırlanmakta, üretim faaliyetlerinin bir bölümü kayıt dışına yönelmeye başlamaktadır. Artan kayıt dışılık ise hem kamu finansman yapısını bozarak enflasyonist beklentilerin daha da kötüleşmesine neden olmakta, hem de firmaların optimal ölçeğin altında faaliyet göstermelerine yol açarak verimli çalışmalarını engellemektedir.

Diğer taraftan, yüksek enflasyon firmaların öngörü gücünü zayıflatarak, kaynak dağılımını bozmaktadır. Enflasyonist ortamda firmalar kısa vadeli bir bakış açısıyla hareket etmeye başlamakta ve orta-uzun vadeli kaynak tahsisinin gerekli olduğu verimlilik artırıcı faaliyetten uzak durmaktadır. Verimlilik artışının temel kaynağı olan teknolojik yenilik faaliyetinin en belirgin özelliği, başlangıç aşamasında bu faaliyetin bilimsel ve ticari başarısının öngörülebilmesinin oldukça güç olmasıdır. Yeni ürün ve üretim yöntemi geliştirmeyi amaçlayan Araştırma ve Geliştirme projelerinin 10 yıla kadar uzanabilen bir zaman dilimini kapsayabileceği dikkate alındığında, enflasyonist ortamlarda firmaların teknolojik yeniliklere kaynak ayırmasının ne denli güç olduğu açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Firmaların bu faaliyete yeteri kadar kaynak ayırmadığı durumda ise verimlilik artışı zayıflamakta, ekonomilerin yüksek oranlı sürdürülebilir büyüme oranına ulaşması mümkün olmamaktadır. Türkiye ekonomisindeki verimlilik ile enflasyon oranı göstergeleri bir arada ele alındığında, söz konusu ilişki net bir şekilde gözlenebilmektedir. 1990'lı yıllardaki yüksek enflasyon ortamında verimlilik düzeyinde önemli bir değişimin olmadığı, 2000'li yıllarda ise fiyat istikrarının sağlanmasındaki başarıya paralel olarak verimlilik artışının güçlendiği görülmektedir. Bu kapsamda, Merkez Bankamızın fiyat istikrarının tesisine yönelik politikalarının, ekonomideki güçlü verimlilik artışına katkıda bulunduğunu düşünüyorum.

Fiyat istikrarının verimlilik için önemini özetledikten sonra, şimdi de verimliliğin fiyat istikrarı açısından önemine değinmek istiyorum.

Herhangi bir mal veya hizmeti ele alalım. Bu mal veya hizmetin fiyatını belirleyen iki ana unsur vardır. Bunlardan birincisi kullanılan girdilerin maliyeti, ikincisi ise bu girdilerin ne kadar verimli kullanıldığıdır. Üretim sürecine aktarılan yeni bir teknolojik gelişme veya

Üretim sürecinin organizasyon ve yönetim boyutundaki bir iyileşme, bu malı veya hizmeti üreten firmanın üretim miktarında artıa, üretim maliyetlerinde ise de neden olabilmektedir. Bu durum, tam rekabet koşulları altında, tüketicilere fiyatlarda bir azalma olarak yansiyacaktır. Nitekim, 2000'li yıllardaki reform sürecini takiben firma, sektör ve ekonomi çapında gerçekleşen verimlilik artışlarının kroniklemi yüksek enflasyonun kontrol altına alınmasında çok önemli bir rol oynadığını düşünüyorum.

Enflasyon ve verimlilik arasındaki ters yönlü ilişkinin Türkiye ekonomisine has bir durum olmadığını belirtmek isterim. Başka lke örneklerinde de bu durum söz konusudur. Örneđin Amerika Birleşik Devletleri'nde, enflasyonun yüksek olduğu 1970'li yıllarda verimlilik düşük iken, enflasyonun düşük olduğu 1995-2003 arası dönemde verimlilik yüksek düzeylerde seyretmiştir. Enflasyon ile arasındaki bu güçlü ilişkiden dolayı verimlilik, Türkiye'de ve başka ülkelerde merkez bankalarının yakından takip ettiği ana değişkenler arasında bulunmaktadır.

Değerli Katılımcılar,

Konumamın son bölümünde, büyümenin sosyal ve ekonomik açılardan sürdürülebilir olması konusundaki düşüncelerimi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Sanayileşme ve bilimsel gelişmelerin sonucu olarak, son iki yüzyılda dünya ekonomisi ve dünya nüfusu çok hızlı bir şekilde büyümüştür. Bu büyüme, toplumsal refaha katkıda bulunurken, doğal kaynaklar ve evre üzerinde önemli bir maliyet oluşturmuştur. Daha yeşil bir ekonomi, sadece Türkiye için değil tüm dünya ülkeleri için de yararlı ve gereklidir. Bu durum, yeşil ya da sürdürülebilir teknolojilere yatırım yapılmasını ve bu teknolojilerin yaygınlatırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bilindiği üzere, sürdürülebilir teknolojiler, daha az enerji ve kaynak kullanmakta, doğal kaynakları tketmemekte, doğrudan ya da dolaylı olarak çevreyi kirletmemekte ve yenilenebilir nitelik taşımaktadır. Bu nedenle, geleneksel teknolojileri sürdürülebilir teknolojilerle ikame ettiğimiz ölçüde, insanlığın yeryüzü üzerindeki olumsuz etkisi de azalacaktır. Ancak, mevcut durumda sürdürülebilir teknolojilerin daha pahalı olması nedeniyle, gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde, kamu politikalarının sürdürülebilir teknolojileri destekleyecek şekilde tasarlanması son derece önemlidir. Özellikle, giderek artan enerji talebi

geleneksel fosil enerji kaynakları yerine, yenilenebilir enerji kaynaklarının önemini artırmıştır. Zira kömür, petrol ve doğal gaz gibi fosil enerji kaynakları, bir yandan tükenmekte, diğer yandan çevreyi kirleterek küresel ısınma gibi olumsuz iklim değişikliklerine yol açmaktadır. Bilindiği gibi, enerji kaynakları bakımından ülkemiz büyük ölçüde dışa bağımlıdır. Bu durum, enerji üretiminde ve kullanımında verimli olunmasını, rüzgar, güneş enerjisi, jeotermal enerji gibi yenilenebilir enerji kaynaklarını yaygınlaştırmamızı gerekli kılmaktadır.

Bu noktada verimliliğin önemi bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Öngörülebilir gelecekte tüketim artışlarının yavaşlaması beklenmediğine göre, doğal kaynakların daha etkin kullanımına olanak verecek verimlilik artışlarının hızlandırılması kaçınılmaz olmaktadır.

Büyümenin sürdürülebilir olması için sosyo-ekonomik dengelerin de gözetilmesi gerekmektedir. Bazı akademik çalışmaların sonucuna göre, son iki yüzyılda dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeler ortalama insanın refahını artırmış olmakla beraber, bölgesel ve uluslararası refah dağılımına olumsuz yönde etkilerde de bulunmuştur. 21. yüzyılın başında, işsizlik en gelişmiş ülkelerde bile önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Daha da önemlisi, yoksulluk halen ciddi bir sorun olarak çözüm beklemektedir. Ekonomik büyümenin meyvelerinin daha adil ve dengeli bir şekilde paylaşılmaması durumunda, bölgesel ve uluslararası gerginliklerin artarak dünyamızı ve insan neslinin geleceğini tehdit edecek duruma gelmesi çok da uzak bir ihtimal değildir. Bu itibarla, ülkelerin yüksek ve sürdürülebilir büyüme oranlarını yakalamasına katkıda bulunacak girişimlere özel bir önem verilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Değerli Katılımcılar,

Sonuç olarak, yüksek oranlı ekonomik büyüme geçtiğimiz yüzyılda olduğu gibi bu yüzyılda da birey ve toplumların refahının artırılması bakımından önemini korumaktadır. Politika yapıcıların, başka ülkelerin deneyimlerini ve bu konuda yapılmış olan çalışmaların bulgularını dikkate alarak, büyümenin en dinamik unsuru olan verimlilik artışının güçlendirmesine daha fazla odaklanmaları gerekmektedir. Öte yandan, unutmamak gerekir ki, büyümenin hızlı olması kadar sürdürülebilir olması da büyük

önem taşımaktadır. Bu anlamda büyüme, toplumsal ve çevresel hassasiyete ve sorumluluğa sahip olan bir yapıda olmalıdır. Toplumsal ve çevresel sorunların nadiren ülke sınırları içerisinde kaldığının bilinciyle, günümüze ait sorunlar ve geleceğe yönelik stratejiler devletler ve uluslararası kuruluşlar seviyesinde ele alınmalı, ortak geleceğimiz için ortak bir çaba içinde olunmalıdır.

Dikkat ederseniz verimlilik ve potansiyel büyüme hızını etkileyen unsurlardan bahsederken döviz kuru konusuna değinmedim. Zira yapılan araştırmalar ve ülke deneyimleri göstermiştir ki bir ülkenin para biriminin değeri, tüm iktisadi değişkenlerinin bir sonucudur. Döviz kuru elbette dikkate alınması gereken, iktisadi değişkenler üzerinde etkisi olan bir unsurdur. Kısa vadede döviz kurunun değeri, para ve maliye politikaları ile uluslara arası sermaye hareketlerinin, beklentilerin, hatta siyasi gelişmeler ile güncel konuların etkisinde belirlenir. Ancak orta ve uzun vadede para biriminin değerini belirleyen en önemli etken o ülkenin iktisadi performansıdır. Bu performansın en önemli belirleyicisi ise verimlilik artışıdır. Verimlilik artışı aynı zamanda bir toplumun refahının kalıcı olarak artmasını sağlayan tek değişkendir.

Geçmişte olduğu gibi önümüzdeki dönemde de, ülkelerin ayrıştırıcı özelliklerinin başında ekonomik ve sosyal reformlar yoluyla ekonomik faaliyetin verimli bir şekilde yapılmasına imkan sağlayacak dönüşümlerin yapılması gelecektir. Söz konusu reformları hayata geçirmek güç ve zaman alıcıdır. Bu reformların etkilerinin hissedilmesi de yavaş ve kademeli olmaktadır. Ancak, kalıcı bir refah artışı sağlamanın da tek yolu budur. Faiz ve kur politikalarının ön plana çıkarılması, sürdürülebilir ve yüksek büyüme için ön şart olan yapısal reformların gölgede kalmasına neden olmaktadır.

Konuşmamı burada sonlandırırken, siz kıymetli katılımcılara saygılarımı sunar ve bu organizasyonun düzenlemesinde emeği bulunan herkese bir kez daha teşekkür ederim.